

Jędryczko, Tomasz

"Szkice z dziejów Sieradzkiego", red.
naukowa Józef Śmiałkowski, Warszawa
1977 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 70/1, 166-167

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Rozdział pierwszy, wstępny, daje ogólną charakterystykę formacji feudalnej jako ustroju społeczno-gospodarczego. Pełni zarazem rolę wprowadzenia w podstawowy zestaw pojęć i terminów występujących w tekście podręcznika. Dalsze rozdziały można podzielić na dwie grupy problemowe. W pierwszej, dotyczącej okresu preindustrialnego, autorzy zajmują się zagadnieniem przemian zachodzących w Europie i na świecie pod wpływem wielkich odkryć geograficznych. Uwaga czytelnika zwrócona jest na zjawisko powstawania i utrwalania się dualizmu gospodarczego w Europie — odmiennego rozwoju ekonomiczno-społecznego jej wschodnich i zachodnich regionów. Wstępem do drugiej części podręcznika są rozdziały o rewolucji przemysłowej w Anglii i początkach industrializacji na kontynencie europejskim. Poprzedzają one obszernie, wielorozdziałowe omówienie kolejnych faz rozwoju kapitalizmu, od etapu wolnokonkurencyjnego począwszy na okresie imperializmu kończąc. Podręcznik zamyka rozdział poświęcony gospodarczym i politycznym przyczynom oraz skutkom pierwszej wojny światowej.

Poza wspomnianą bibliografią, książka zawiera wiele ilustracji, tabel i map umieszczone w tekście i w załącznikach.

A. P.

Wiskitki, praca zbiorowa pod red. Władysława Pałuckiego, „Prace Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych” nr 24, KiW, Warszawa 1977, s. 123.

Władysław Pałucki jest redaktorem kolejnej pracy Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych, będącej plonem sesji naukowej zorganizowanej w Wiskitkach w 1971 r.

Publikacja wydana przy współudziale Urzędu Gminnego w Wiskitkach i Towarzystwa Przyjaciół Zyrardowa, choć niewielka objętościowo, zawiera ciekawe i znaczące dla poznania historii regionu, szkice. Otwiera ją artykuł Ewy Kowalczewskiej, obejmujący szczegółowy opis wiskickiego rejonu osadniczego widzianego przez archeologa. Historią Wiskitek do schyłku XVIII w. zajął się znakomity specjalista w dziedzinie geografii historycznej Władysław Pałucki. Szkic jego ujawnia ciekawe aspekty dziejów przed- i polokacyjnych osady, funkcji Wiskitek jako rezydencji myśliwskiej władców. Bogdan Jagiełło kończy swój artykuł, dotyczący „miasta fabrycznego” na roku 1869, gdy nastąpiła brzemienne w skutkach utrata praw miejskich. Odtąd Wiskitki zarówno w szkicu Aliny Gryciuk („Wiskitki w latach 1869—1914”), jak i Benona Dymka oraz Macieja Twardowskiego (dotyczące okresów 1918—1939 i 1939—1945) są coraz bardziej „w cieniu Zyrardowa”.

Korzystanie z książki ułatwiają tak niezbędne w publikacjach naukowych indeksy: osobowy i nazw geograficznych.

T.J.

Szkice z dziejów Sieradzkiego, red. naukowy Józef Śmiałowski, PWN, Warszawa 1977, s. 714.

Szkice, zaprezentowane w siedmiu grupach chronologiczno-tematycznych, poprzedza wstęp pióra J. Śmiałowskiego. Artykuły — R. Rosina, omawiający warunki naturalne, drogi lądowe oraz rozwój terytorialno-administracyjny regionu, oraz A. Kufel-Dzierżgowskiej o pradziejach Sieradzkiego — sta-

nowią wprowadzenie dla kolejnych szkiców. Pierwsza grupa studiów (6) jest poświęcona dziejom sieradzkiego do końca XVIII w., następna — dziejom w latach zaborów, kolejne zaś — okresowi 1918—1939, okupacji hitlerowskiej oraz przemianom społeczno-gospodarczym i kulturalnym po 1945 r. Tom kończą szkice dotyczące opieki sanitarno-zdrowotnej w Sieradzkim w XIX—XX w., kultury ludowej regionu oraz rozwoju przestrzennego Sieradza w XVIII—XX wieku.

Praca, bogato ilustrowana i zaopatrzona w indeks osób oraz nazw geograficznych, stanowić będzie z pewnością cenną pomoc dla wszystkich, interesujących się wymienionymi zagadnieniami.

T. J.

Andrzej Wyczański, *Uwarstwienie społeczne w Polsce XVI wieku. Studia*, Instytut Historii PAN. Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977, s. 265.

Najnowsza książka Andrzeja Wyczańskiego jest zbiorem trzech studiów koncentrujących się wokół problematyki struktur społecznych szesnastowiecznej Polski. Jest wynikiem kolejnego etapu badań nad społeczeństwem Rzeczypospolitej szlacheckiej prowadzonych od lat przez autora, który tym razem prezentuje kilka prób przedstawienia uwarstwienia podstawowych grup społecznych (szlachta, chłopci) i całego społeczeństwa Korony w wieku XVI. Interesuje go przede wszystkim struktura badanych zjawisk, a nie dynamika ich ewolucji, toteż szuka regionów i przekrojów chronologicznych dobrze udokumentowanych źródłowo i możliwie reprezentatywnych, by następne badania, po odpowiednich korektach, pozwoliły otrzymane wyniki uogólnić.

Część pierwsza jest próbą przedstawienia struktury społeczno-majątkowej szlachty w Polsce wieku XVI. Autor, aprobując sformułowaną dużo wcześniej (J. Rutkowski) ogólną zasadę „badania struktury dawnego społeczeństwa poprzez studium jego dochodów i społecznej ich repartycji”, szuka źródeł, które zachowałyby maksymalną bezpośredniość przekazu. Przedmiotem analizy uczynił więc nie rejestry poborowe, lecz tzw. rekognicje podatkowe — szczegółowe i uwierzytelnione zeznania osób podlegających opodatkowaniu. Odrzucenie „starych kwitów” i wprowadzenie zasady aktualnych zeznań właścicieli dóbr o stanie posiadłości i podstawach wymiaru podatku, było (obok objęcia podatkiem całości dóbr ziemskich) jednym z elementów gruntownej reformy podatkowej przeprowadzonej na sejmie egzekucyjnym piotrkowskim 1562—1563 r. Fakt ten skłonił autora do przyjęcia dla swoich badań przekroju lat 1563—1565, jako bezpośrednio następujących po reformie i stąd stosunkowo najlepiej udokumentowanych źródłowo. Duży stopień kompletności zachowanego materiału (autor dysponował informacjami o ponad 1000 jednostek majątkowych) był też powodem wybrania województwa krakowskiego jako przedmiotu badań.

Dzieląc zebrany materiał na 10 klas autor poddał go czytelnej i przejrzystej analizie statystycznej obliczając i wykreślając krzywe koncentracji (Lorenza) oraz badając koncentrację za pomocą metody tzw. decyli — najpierw dla poszczególnych powiatów, potem dla całego województwa. Ostatecznym wynikiem jest syntetyczna i precyzyjnie przedstawiona struktura majątkowo-podatkowa części terytorium Rzeczypospolitej (zaprezentowano także listę najbogatszych właścicieli w Krakowskim) — znakomita podstawa dla porównań i dalszych badań szacunkowych.

Tematem drugiego studium jest uwarstwienie społeczno-majątkowe chłopów — badane w latach 1537—1572 na przykładzie starostwa korczyńskiego. Wykorzysta-